

Nr 18.

Ankom till riksdagens kansli den 5 april 1929 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagändring för möjliggörande av till tvångsarbete dömd psykiskt abnorm persons intagande å förvaringsanstalt.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 157, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Petrén* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville beakta vissa i motionen angivna synpunkter vid framläggandet av lagförslag rörande behandlingen av arbetsvilliga och samhällsvådliga personer.

I motiveringen till sin hemställan upptager motionären till prövning frågan, huruvida ett tillräckligt samhällsskydd mot psykiskt abnorma brottslingar är berett genom lagen den 22 april 1927 om förvaring av förminskat tillräkneliga förbrytare, enligt vilken lag möjlighet förefinnes att beträffande brottslingar, som vid gärningens begående saknat förståndets fulla bruk — d. v. s. de i 5 kap. 6 § strafflagen avsedda — utbyta ådömt straff mot förvaring å obestämd tid i särskild anstalt. Efter att hava erinrat, att lagens begränsade räckvidd hade sin grund i önskan att framgå med försiktighet vid införande av det nya straffrättsinstitut, som förvaringen utgjorde, anför motionären vidare:

I tvenne hänseenden är en utvidgning av möjligheterna för psykiskt abnorma brottslingars omhändertagande å förvaringsanstalt i hög grad önskvärd.

Med den nuvarande förvaringslagens avfattning är det så gott som uteslutet, att en förut icke straffad psykiskt abnorm, som blivit övertygad om brott, kan bli intagen i förvaringsanstalt. Härför fordras nämligen en dom på 2 års straffarbete. Då den förminskat tillräknelige — och här är ju fråga om sådana — emellertid jämlikt 6 § i strafflagens 5:te kap. får lägre straff än det, som eljest brukar ådömas för ett brott, är det ytterst sällan som straffet för en psykiskt abnorm förstagångsförbrytare kan förvandlas till intagning i förvaringsanstalt på obestämd tid. Detta är i varje fall omöjligt beträffande den perverst sexuella, som gör sig skyldig till otukt mot pojkar. För »brott, som mot naturen allenast 2 år och för den förminskat tillräknelige blir straffet alltså kortare. Blir alltså en för otukt med pojkar häktad men förut ej straffad person, vilkens psykiska abnormitet genom av domstolen anbefalld läkarundersök-

ning blivit klarlagd, dömd för det åtalade brottet, kan han alltså icke i samhällsskyddets intresse intagas å förvaringsanstalt, utan måste det vanliga straffrättsliga förfarandet komma till användning. Han måste alltså även frigivas den dag strafftiden utgått, trots det man kan vara övertygad om att han på grund av sin perversa drift återupprepar sitt brott, så snart och så ofta tillfälle bjudes. Först sedan en dylik samhällsfarlig person för andra gången blivit överbevisad om att hava begått otukt med pojkar, kan han sålunda — med förvaringslagens nuvarande bestämmelse om att en dom på 2 års straffarbete i fråga om en förstagångsförbrytare erfordras för straffets utbytande med förvaring — bliva omhändertagen på ett mera rationellt sätt.

När fråga är om sedlighetsförbrytare, äro i övrigt även möjligheterna att få en recidivist intagen å förvaringsanstalt allt för kringkurna. Visserligen kan beträffande en recidiverande sedlighetsförbrytare icke endast dom på straffarbete utan även dom på fängelse medföra intagning å förvaringsanstalt — men endast under det villkor, att domen å det första brottet varit straffarbete. Har alltså en psykiskt abnorm person tvenne gånger blivit dömd men båda gångerna allenast *till fängelse* för sedlighetsbrott, som inneburit vådlighet för minderårigas personliga säkerhet, i det att avsikten tydligen varit att begå otukt fast det på grund av omständigheterna stannat vid sedlighetssårande handling, så kan en dylik person, även om det genom den av domstolen anbefallda läkarundersökningen blivit uppenbart, att brottslingens samhällsvådighet kommer att fortvara, icke med nu gällande lag bliva omhändertagen å förvaringsanstalt.

Med hänsyn till den korta tid, som förvaringslagen varit i kraft, skall jag emellertid icke vid detta tillfälle tillåta mig att — för avhjälpande av nu påtalade brister — påyrka någon ändring i densamma.

Av skäl, som framgå av det följande, anser jag mig däremot nu böra påyrka lagändring för möjliggörande att psykiskt abnorma personer, som *efter avtjänat straff* föra en asocial levnad, kunna bli intagna å förvaringsanstalt *i stället för att avtjäna tvångsarbete*. Av den undersökning rörande tvångsarbetare i Sverige, som för några år sedan blev verkställd av socialstyrelsen och som är publicerad i Sociala Meddelanden, årgång 1924, framgår, att ett icke ringa antal av tvångsarbetarna tillhör de psykiskt abnormas kategori. Sådana individer passa emellertid ofta icke å tvångsarbetsanstalt, där deras omhändertagande ej sällan är förenat med stora svårigheter. Där en person, som genom begånget brott visat sig vara vådlig för annans säkerhet till person eller egendom och befunnits tillhöra kategorien förminskat tillräkneliga, efter straffets avtjänande förfallit till lösdriveri och på den grund dömes till tvångsarbete, kan det såväl av nämnda anledning som ock från samhällsskyddssynpunkt finnas anledning, att han blir omhändertagen å en förvaringsanstalt, vilken ju är organiserad just för psykiskt abnorma och å vilken interneringstiden är mera obestämd. Ett dylikt omhändertagande är särskilt indicerat, när fråga är om perverst sexuella personer, som föra en asocial levnad. Det är intet tvivel om att dylika under sitt vagabonderande liv ofta begå sedlighetsbrott, men dock lyckas undgå myndigheterna länge nog, så att det, när de slutligen bli häktade för otukt mot pojkar, befinnes, att de hava ett flertal sådana brott på sitt samvete. Från min erfarenhet känner jag flera sådana exempel.

Även när fråga är om en vagabonderande imbecill, som varit straffad för tjuvnadsbrott, kan emellertid omhändertagande å förvaringsanstalt ofta vara mera indicerad än intagande å tvångsarbetsanstalt. Om lösdrivare med tjuvnadstendenser gäller nämligen likaledes, att de säkerligen ofta begå stölder utan att »bli fast» härför.

Som bekant pågår för närvarande arbete med en ny lagstiftning rörande behandling av arbetsovilliga och samhällsvådliga personer. Skall det införas

bestämmelser därom, att även tvångsarbeten i vissa fall må kunna utbytas mot intagning å förvaringsanstalt, är det ju lämpligast, att detta sker i samband med nämnda lagstiftning.

Det av motionären åsyftade lagstiftningsarbetet är uppdraget åt särskilda sakkunniga, som jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 9 juni 1927 tillkallats för att inom socialdepartementet biträda med överarbetning av ett tidigare uppgjort, den 30 juni 1926 avgivet förslag till lag om behandling av vissa arbetsovilliga och samhällsvådliga m. m. Beträffande denna lagstiftningsfrågas nuvarande läge må nämnas, att de sakkunniga enligt uppgift i riksdagsberättelsen till innevarande års riksdag utarbetat förslag till lagtext jämte allmän motivering därtill ävensom förslag till ändrad lydelse av en del därmed sammanhängande författningar. Genom beslut den 24 november 1928 har Kungl. Maj:t förordnat, att de sakkunniga skola hava slutfört sitt uppdrag före den 1 juni 1929.

Enligt förvaringslagen förutsättes, såsom motionären erinrat, för ådömt straffs utbyte mot förvaring — förutom att den dömda är av sinnesbeskaffenhet, varom i 5 kap. 6 § strafflagen sägs — bland annat, att han är att anse såsom vådlig för annans säkerhet till person eller egendom samt att han gjort sig förfallen till straff av viss svårhetsgrad. Det straff, som förutsättes, är antingen straffarbete i minst två år eller också straffarbete under kortare tid, såframt nämligen den dömda förut begått brott, som förskyllt straffarbete, och detta straff till fullo avtjänats. I ett fall kan även fängelse utbytas mot förvaring. Härför fordras dels, att den dömda förut dömts till straffarbete, som han till fullo avtjänat, dels ock att båda brotten äro sedlighetsbrott.

Lagen den 22 april 1927 om förvaring av förminskat tillräkneliga förbrytare och förarbetena till densamma.

I fråga om förvaringslagens räckvidd anförde de sakkunniga, vilka utarbetat förslag till förevarande lagstiftning, efter att hava avvisat visst förslag, varom nu ej är fråga:

Teoretiskt kunde starkare skäl synas tala för att medgiva förvaring av den halvabnorme, som visserligen icke begått brott men genom annan gärning — t. ex. straffri förberedelse till svårt brott — givit ett otvetydigt bevis om svår samhällsfarlighet. Likväl innehåller ett dylikt förfarande — att döma en person till långvarig frihetsförlust på hans blotta samhällsvådlighet, utan att straffbar gärning föreligger och under omständigheter, då en fullt tillräknelig person icke skulle kunna drabbas av någon som helst reaktion — en så stark avvikelse från det hävdvunna betraktelsesättet, att man ej kan våga ett sådant steg, då det ej föreligger ett starkare praktiskt behov än som i verkligheten är förhållandet. I ett särskilt fall har visserligen detta behov framträtt med ganska stor styrka, nämligen i fråga om straffånge, som under straffverkställigheten i förbindelse med halvabnormitet visar en sådan sinnesbeskaffenhet, att han måste anses synnerligen samhällsvådlig och att det med ganska stor sannolikhet kan förutses, att han snart efter frigivningen kommer att begå svåra brott. Här vore önskvärt att man kunde undgå frigivningen genom att avbryta straffet och i stället övergå till förvaring. För-siktigheten torde dock bjuda att uppskjuta införandet av en så påfallande nyhet i rättsordningen, till dess man först hunnit se, huru institutet i dess nu föreslagna begränsning verkar och huru det mottages av folkopinionen.

Föredragande departementschefen anförde om förutsättningarna för förvaring bland annat följande:

Beträffande frågan, huru strängt straff den brottslige skall hava ådragit sig för att hans intagande i vårdanstalt skall framstå såsom befogat, kunna olika meningar råda. Då man såsom förutsättning för intagande i vårdanstalt regelmässigt uppställer en dom å straffarbete i minst två år, blir visserligen institutets tillämplighetsområde avsevärt begränsat. Åtskilliga brott, vilka enligt erfarenheten ofta begås av förminskat tillräkneliga personer, äro belagda med ett högsta straff av två års straffarbete. Så är enligt 18 kap. 8 § strafflagen fallet vid otukt med kvinna, som fyllt tolv men ej femton år, och det samma gäller enligt kapitlets 10 § vid otukt mot naturen, även om brottet riktar sig mot minderårig. Då en tillämpning av straffmaximum å förminskat tillräkneliga förbrytare med hänsyn till bestämmelsen i 5 kap. 6 § strafflagen knappast lärer ifrågakomma, torde således i förevarande fall vid dylika brott ett förvaringsbeslut praktiskt taget vara uteslutet. Vidare lärer böra beaktas, att tukt och sedlighet sårande handlingar enligt 18 kap. 13 § strafflagen icke kunna bestraffas strängare än med fängelse. Oaktat dylika gärningar kunna stå övande av otukt synnerligen nära och medföra en allvarlig fara, skulle de icke kunna medföra intagning i vårdanstalt, där ej den brottslige tidigare varit underkastad förvaring. Liknande synpunkter kunna anföras jämväl i fråga om andra brottstyper. Även om det således kan synas önskvärt, att institutets tillämplighetsområde något vidgas, har jag emellertid ansett försiktigheten bjuda att ej nu föreslå någon ändring beträffande den såsom regel föreskrivna förutsättningen av en straffdom å minst två års straffarbete.

Jämväl första lagutskottet framhöll i utlåtande över förslaget till förvaringslag, att detta erhållit en ganska begränsad räckvidd. Utskottet ansåg emellertid icke lämpligt, att för det dåvarande någon ändring vidtoges beträffande förutsättningarna för intagning i vårdanstalt.

*Lagen den 12
juni 1885 ang.
lösdrivares
behandling.*

Då enligt motionärens förslag förvaring i vissa fall skall träda i stället för tvångsarbete, må följande omständigheter här något beröras. Det överbäggande flertalet av de i tvångsarbetsanstalt intagna utgöres av personer, som enligt lagen den 12 juni 1885 angående lösdrivares behandling dömts till tvångsarbete för lösdriveri. Såsom lösdrivare behandlas framför allt den, som sysslös stryker omkring från ort till annan utan medel till sitt uppehälle, där ej omständigheterna ådagalägga, att han söker arbete, så ock den, som eljest utan att äga medel till sitt uppehälle underlåter att efter förmåga söka ärligen försörja sig och tillika för ett sådant levnadssätt, att våda därav uppstår för allmän säkerhet, ordning eller sedlighet. Tvångsarbete ådömes av Konungens befallningshavande på viss tid, enligt lösdrivarlagen minst en månad och högst ett år eller i svårare fall högst tre år.

Angående antalet till tvångsarbete dömda inhämtas av Sveriges officiella statistik, att de år 1926 utgjorde 523, därav 356 män och 167 kvinnor. Av dessa till tvångsarbete dömda hade 229 män och 50 kvinnor förut straffats för brott. Enligt en i Sociala meddelanden 1924, nr 5, publicerad undersökning rörande manliga tvångsarbetare år 1923 voro av de 485 personer, som undersökningen omfattade, 141 — eller 29.1 procent av hela antalet — imbecilla (eller åtminstone debila, d. v. s. andligen mycket svagt utvecklade)

eller på annat sätt abnormal, sinnesslöa o. d. Det uppgives i redogörelsen för undersökningen, att antalet abnormal beräknats med ledning allenast av tillgängliga handlingar samt att en psykiater sannolikt skulle hava kunnat konstatera andlig undermålighet i många fall, där sådan icke kunnat upptäckas enbart med hjälp av handlingarnas innehåll.

Såsom motionären erinrat, kan det med fog ifrågasättas, huruvida nuvarande lagstiftning bereder tillräckligt skydd mot psykiskt abnormal, samhällsfarliga individer. Vad särskilt angår de av motionären uppmärksammade personerna — förminskat tillräkneliga, som på grund av asocial levnad dömts till tvångsarbete — kan det naturligen av vissa skäl synas önskvärt att kunna omhändertaga dem genom att på obestämd tid underkasta dem förvaring i särskild anstalt i stället för att låta dem undergå en kortare tids tvångsarbete. Emellertid är att märka, att i rättssäkerhetens intresse stränga förutsättningar måste uppställas för ett så vittgående ingrepp i en persons frihet som ett förordnande om förvaring utgör. Förvaringslagen har ock uppställt åtskilliga villkor för ådömande av förvaring i stället för straff. En utvidgning av förvaringsinstitutets tillämplighetsområde redan nu, föga mer än ett år efter det lagen trätt i kraft, synes icke utan synnerligen tvingande skäl böra ifrågasättas. Motionären har ej heller, enligt vad han i motionen framhåller, velat föreslå någon ändring av förvaringslagen utan allenast hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om beaktande av de i motionen angivna synpunkterna vid framläggandet av lagförslag rörande behandlingen av arbetsovilliga och samhällsvådliga personer. En dylik hänvändelse till Kungl. Maj:t finner utskottet emellertid icke lämplig. I den mån i motionen berörda synpunkter må förtjäna beaktande vid det ifrågavarande lagstiftningsärendets handläggning, lära de bliva föremål för övervägande, utan att riksdagen därför vidtager någon åtgärd.

Utskottet.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 5 april 1929.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Akerman*, greve *Spens*, *Larson* i Lerdala, *Klefbeck*, *Anderson* i Hägelåkra, *Norling*, *Jonsson* i Lycksele och *Julin*, *Fredrik*;

från andra kammaren: herrar *Björkman*, *Lindqvist* i Halmstad, *Lindley*, *Olsson* i Ramsta, *Johansson* i Brånalt, *Hedlund* i Östersund, *Johanson* i Huskvarna och fröken *Wellin*.

Reservation

av herr *Norling*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen.